

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 26 februari 2021

Mål nr

T 1848-20

PARTER

Klagande

AK

Ombud: Advokat GL

Motpart

JA

Ombud: Advokat ZH

SAKEN

Skadestånd

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Göta hovrätts dom 2019-10-18 i mål B 65-18

DOMSLUT

Med ändring av hovrättens domslut avslår Högsta domstolen JAs yrkande om skadestånd.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

AK har yrkat att Högsta domstolen ska avslå JAs yrkande om skadestånd.

JA har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

DOMSKÄL**Bakgrund**

1. Vid en trafikolycka utanför Växjö skadades JA. AL, som körde bilen, omkom. De blev påkörda av en bil som kom i motsatt riktning. Föraren av den andra bilen, AK, hade brustit i uppmärksamhet och kommit över på fel sida av vägen, vilket orsakade kollisionen.
2. JA var 60 år och AL 59. Sedan ett par år hade de haft ett kärleksförhållande. Var och en hade haft sitt eget hem, i Tingsryd och i Ljungsbro, men de hade hållit daglig kontakt genom telefon och textmeddelanden. De hade träffats regelbundet, främst på helger och semestrar, och då bott ihop och varit tillsammans som en familj, också med ALs yngste son som bodde hemma hos henne. JA träffar fortfarande ALs båda söner. Han och AL hade sett sig som "särbor".
3. Genom hovrättens dom är det fastställt att AK har gjort sig skyldig till vållande till annans död och vållande till kroppsskada. Tingsrätten och hovrätten har kommit fram till att JA har rätt till s.k. anhörigersättning för psykiskt lidande enligt 5 kap. 2 § skadeståndslagen, eftersom han och AL ska anses ha stått varandra särskilt nära, och har dömt ut yrkade 25 000 kr. Detta motsvarar det dåvarande normalbeloppet för sådan ersättning.

4. I Högsta domstolen har klargjorts att JA grundar sitt yrkande om skadestånd endast på bestämmelsen om anhörigersättning i 5 kap. 2 § skadeståndslagen. Målet gäller därmed frågan om JA ska anses som särskilt närstående till AL i den bestämmelsens mening.

Anhörigersättningen

5. Enligt bestämmelsen om anhörigersättning i 5 kap. 2 § skadeståndslagen ska, om personskada lett till döden, ersättning betalas för personskada som till följd av dödsfallet har åsamkats någon som stod den avlidne särskilt nära.

6. Av förarbetena framgår att lagstiftaren i 5 kap. 2 § skadeståndslagen har velat åstadkomma en tydlig och lätt tillämpbar lagreglering för den praktiska skaderegleringen, så att behovet av mera allmänna rimlighetsöverväganden kan undvikas. Ersättningsfrågor av detta slag är vanligt förekommande hos försäkringsbolagen, Brottsoffermyndigheten och Trafikskadenämnden.

7. En del i denna strävan efter en klar och lätt användbar reglering är att det vid tillämpningen av bestämmelsen inte är nödvändigt med läkarintyg eller liknande utredning för att visa att de psykiska besvären är att hänföra till personskada, så länge som det inte är fråga om en högre ersättning än den som normalt brukar utgå. Det krävs bara att de besvär som beskrivs är av sådan art att de får anses medicinskt påvisbara; endast ett påstående om psykiskt lidande är dock inte tillräckligt (jfr prop. 2000/01:68 s. 71). Om det görs gällande att besvären har pågått under längre tid och är mer omfattande än det normala, kan det däremot behövas särskild bevisning. Här gäller på så sätt ett tydligt lägre krav på bevisningen jämfört med den bedömning som ska göras enligt allmänna principer, även om också den bedömningen i vissa situationer kan innehålla inslag av bevislättnad.

8. En annan del i ambitionen att få en praktisk reglering är att man har valt att begränsa den ersättningsberättigade personkretsen. Den lagfästa anhörig-ersättningen har bedömts inte kunna gälla för alla som åsamkas psykiska besvär när någon annan dödas av en skadeståndsgrundande handling. Ersättningen har i princip ansetts böra tillkomma bara den som genom släktskap, samboende eller liknande står den avlidne särskilt nära (jfr a. prop. s. 33).
9. Bestämmelsen om anhörigersättning i 5 kap. 2 § skadeståndslagen tar därmed främst sikte på makar, sambor, barn och föräldrar (jfr a. prop. s. 37). I första hand avses den som tillhört samma etablerade hushållsgemenskap som den som har ryckts bort. Enligt vad som sägs i förarbetena kan det inte uteslutas att också andra personer någon gång kan komma i fråga för anhörigersättning, till exempel syskon som inte sammanbodde med den döde (a. prop. s. 72). I särskilda fall kan ersättning utgå även till den som inte har bott tillsammans med den avlidne, om det av andra skäl rått en sådan samhörighet mellan dem som normalt finns mellan samboende personer (jfr SOU 1995:33 s. 392).
10. Visserligen ska frågan, om någon ska anses vara särskilt närstående vid tillämpningen av 5 kap. 2 § skadeståndslagen, bedömas nyanserat och med beaktande av samtliga omständigheter. Utifrån vad som anförs i förarbetena om begränsningen av den ersättningsberättigade personkretsen kan emellertid slutsatsen dras att enbart den omständigheten att de berörda personerna har en nära och fast personlig relation och träffas och umgås regelbundet hos varandra inte är tänkt att vara tillräckligt för att de ska betraktas som särskilt närstående i bestämmelsens mening. För att de som har en parrelation men inte bor tillsammans ska anses vara särskilt närstående måste det därför i princip krävas att det i det enskilda fallet föreligger något ytterligare och speciellt förhållande som motiverar detta (jfr NJA 2005 s. 237).

Bedömningen i detta fall

11. JA och AL hade haft en flerårig kärleksrelation och regelbundet träffats och bott hos varandra. Utredningen ger emellertid inte tillräckligt stöd för att relationen har varit sådan att den kan jämföras med den som normalt finns mellan samboende personer. Inte heller annars har det framkommit något speciellt förhållande kring relationen som medför att JA kan anses som särskilt närstående till AL i den mening som detta begrepp har getts i 5 kap. 2 § skadeståndslagen.

12. JA har alltså inte rätt till skadestånd på den i målet anförda grunden. Hans yrkande kan därmed inte vinna bifall.

I avgörandet har deltagit justitieråden Ann-Christine Lindeblad, Dag Mattsson (referent, tillägg), Malin Bonthron, Eric M. Runesson och Stefan Reimer. Föredragande har varit justitiesekreteraren Margareta Sandén.

Datum
2021-01-13

Mål nr T 1848-20
Bilaga

TILLÄGG

Justitierådet Dag Mattsson tillägger för egen del följande.

Enligt det grundläggande ansvarsstadgandet i 2 kap. 1 § skadeståndslagen ska den som vållar någon annan personskada utge ersättning för denna skada. Psykisk chock och andra psykiska besvär anses som personskada om besvären utgör en medicinskt påvisbar effekt. Ersättningen ska fullt ut motsvara den vållade skadan.

För att rätt till skadestånd ska föreligga krävs att skadan har orsakats av den vårdslösa handlingen. Men det är inte tillräckligt att enbart detta orsaks-samband finns. Ett sådant vidsträckt skadeståndsansvar skulle kunna leda långt och innebära att alltför oväntade och avlägsna skadeföljder fick ersättas. En begränsning ligger i grundsatsen att bara beräkneliga och i viss mån typiska följder av det skadegörande beteendet ersätts. En liknande begränsning är att det ska finnas ett samband mellan de omständigheter som utgör det vårdslösa beteendet och själva skadan. Man brukar uttrycka det så att ersättning betalas till den som omedelbart, eller direkt, drabbas av en skada.

I rättsfallet NJA 1971 s. 78 utgick skadestånd för en depression som föraren hade drabbats av vid en bilolycka där hans föräldrar, som följde med som passagerare, dödades. Den skadade befann sig själv vid tillfället i uppenbar livsfara och tillfogades vissa kroppsskador. Båda föräldrarna avled på

Dok.Id 198631

HÖGSTA DOMSTOLEN	Postadress	Telefon 08-561 666 00	Expeditionstid
Riddarhustorget 8	Box 2066	Telefax -	08:45–12:00
	103 12 Stockholm	E-post:	13:15–15:00
		hogsta.domstolen@dom.se	
		www.hogstadamstolen.se	

olycksdagen av de skador de fick vid kollisionen. Vid dessa förhållanden ansågs depressionen, som utvecklats i anslutning till den vållade olyckan, ha ett sådant samband med olyckan att skadeståndsskyldighet förelåg, oavsett om depressionen väsentligen berott på att föräldrarna dödats.

De psykiska besvären hade utlösts genom trafikolyckan och bedömdes vara en omedelbar följd av denna. Även om föräldrarnas död förvärrade eller kanske nästan helt låg bakom de psykiska besvären, ändrade detta inte besvärens karaktär av en direkt skada. Faran hade riktats mot den skadade föraren genom det händelseförlopp som resulterade i föräldrarnas död. Rättsfallet kan inte förstås på det sättet att det skulle vara avgörande att det var just den skadades föräldrar som förolyckades, alltså några till honom särskilt närstående.

Utgången hade blivit densamma om de psykiska besvären hade utlösts av någon annan passagerares död.

I rättspraxis utvecklades en rätt till skadestånd för psykiska besvär som går längre än detta och som gäller också när den skadeståndsgrundande handlingen egentligen riktar sig mot någon annan. Rätt till ersättning enligt 2 kap. 1 § skadeståndslagen har under vissa förutsättningar ansetts föreligga när någon orsakats psykiskt lidande bara genom att bevittna eller underrättas om att en nära anhörig dödats; psykiska besvär hos nära anhöriga har då bedömts vara en så typisk och närliggande följd av den skadegörande handlingen att de är ersättningsgilla (se främst NJA 1993 s. 41 I och II, NJA 1996 s. 377 och NJA 1999 s. 632).

Det ansågs vara svårt att endast genom vidare rättsbildning i praxis dra en tillräckligt tydlig gräns mellan sådana fall där förutsättningarna för ansvar ska anses föreligga och sådana fall där det inte är rimligt att låta skadevällaren betala ersättning till närstående för skador av detta mera indirekta slag (jfr uttalandena i 1993 års avgöranden).

Det bakomliggande syftet med den s.k. anhörigersättningen i 5 kap. 2 § skadeståndslagen är därför att genom lagstiftning i någon mån försöka klargöra rätten till ersättning för psykiska besvär i situationer som ligger i skadeståndsansvarets utkanter. Bestämmelsen har på så sätt vuxit fram ur det allmänna ansvarsstadgandet.

Inte heller genom lagstiftning är det lätt att dra en tydlig gräns mellan de skadefall där ersättning bör utgå och de andra fallen. Det är svårt att i en grundläggande fråga som denna i lagtext precisera hur långt ansvaret sträcker sig och vad som är adekvat kausalitet. Mot bakgrund av vad som anfördes i 1993 års avgöranden kunde man dock inte räkna med någon ytterligare rättsbildning genom praxis, och det behövdes därmed lagstiftning om saken (se prop. 2000/01:68 s. 33).

Enligt bestämmelsen om anhörigersättning i 5 kap. 2 § skadeståndslagen ska, om personskada lett till döden, ersättning betalas för personskada som till följd av dödsfallet har åsamkats någon som stod den avlidne särskilt nära. Genom användningen av ordet åsamkats i lagtexten, i stället för ”vållats” eller ”tillfogats”, uttrycks den omständigheten att skadan inte har uppkommit lika direkt.

Skadeståndsrätten bygger till stor del på en allmängiltig ansvarsprincip tillsammans med ett betydande inslag av rättsliga rimlighetshänsyn, inte minst i fråga om kravet på adekvat kausalitet. Med 5 kap. 2 § skadeståndslagen har lagstiftaren velat åstadkomma en tydlig och lätt tillämpbar bestämmelse för anhörigersättningen, så att det inte behövs överväganden av detta slag hos försäkringsbolag och skadenämnder där sådana ersättningsanspråk är vanliga. Ett syfte som framhålls i förarbetena är att man vill undvika höga administrationskostnader i den praktiska skaderegleringen och begränsa negativa samhällsekonomiska effekter (jfr a. prop. s. 33 f.). Det ska vara en lagstiftning som är generös mot de skadelidande men förutsebar och hanterlig för försäkringsbransch och berörda nämnder.

Lagtekniskt har detta gjorts så att man ur det allmänna ansvarsstadgandet har brutit ut och reglerat adekvansbedömningen för en viss och ofta förekommande situation. En av lagstiftaren utpekad och begränsad grupp personer – de som är ”särskilt närstående” i bestämmelsens mening – har getts rätt till skadestånd för sådan personskada, huvudsakligen psykiska besvär, som de har åsamkats vid vållade dödsfall. Genom uttalanden i förarbetena har till det kopplats ett tydligt sänkt krav på bevisningen för att psykiska besvär i de här fallen också utgör medicinskt påvisbar personskada. I den praktiska skaderegleringen har bestämts ett normalbelopp som schablonmässigt utgår som anhörigersättning, utan närmare prövning av förhållandena kring den aktuella händelsen. Bestämmelsen har lagts i 5 kap. som handlar om skadeståndets bestämmande och inte i 2 kap. som reglerar ansvarsförutsättningar.

Den som av något skäl – som här i målet – faller utanför den bestämda kretsen av ersättningsberättigade kan inte stödja sig på den trubbiga men för den skadelidande ofta förmånliga och enkla regleringen i 5 kap. 2 § skadeståndslagen. Av förarbetena framgår att man har sett framför sig en restriktiv tillämpning. Bestämmelsen måste tillämpas ganska stramt, annars förfelas det uttalade ändamålet att åstadkomma enkelhet i den praktiska skaderegleringen.

Samtidigt ska denna lagstadgade rätt till anhörigersättning i 5 kap. 2 § skadeståndslagen inte läsas motsatsvis så att den utesluter rätt till skadestånd i andra fall (jfr a. prop. s. 37 och 72 samt SOU 1995:33 s. 391). Den särskilda bestämmelsen om anhörigersättning kompletterar men begränsar inte den rätt till ersättning för psykiska besvär som i det enskilda fallet kan föreligga enligt det allmänna ansvarsstadgandet. Frågan om rätt till ersättning för den som skadas i jämförbara situationer har lagstiftaren valt att lämna tillbaka till domstolarnas rättsbildning och 2 kap. 1 § skadeståndslagen. Lagstiftningen förutser på så sätt ytterligare rättsbildning i domstol när det gäller skadeståndsansvarets borte gräns.

Bestämmelsen om anhörigersättning rubbar alltså inte det grundläggande ansvarsstadgandet i 2 kap. 1 § skadeståndslagen; det ansvaret finns alltid. Det som bestämmelsen gör är att slå fast att i varje fall de som i dess mening står den dödade särskilt nära har rätt till skadestånd för psykiska besvär. Men bestämmelsen uttalar sig inte om något annat. Andra skadefall ska lösas i domstol med tillämpning av allmänna regler och principer, även när det fall som ska bedömas ligger nära det som regleras i 5 kap. 2 § skadeståndslagen (jfr resonemanget i NJA 2006 s. 181). Den skadelidande måste då på vanligt sätt bevisa att förhållandena i det aktuella fallet är sådana att de psykiska besvären är en så typisk och närliggande följd av den skadegörande handlingen att de är ersättningsgilla. Den bedömning som ska göras enligt 2 kap. 1 § skadeståndslagen är dock friare och tillåter att hänsyn tas till omständigheter av olika slag i enlighet med de skadeståndsrättsliga grundsatser som gäller, liksom att vedertagna billighetsskäl ges betydelse.

I princip ankommer det på den skadelidande att bevisa vilken skada han eller hon har orsakats. Detta är utgångspunkten också för personskada i form av psykiska besvär. Bevislättningen i 5 kap. 2 § skadeståndslagen medför att det inte är nödvändigt med läkarintyg eller liknande utredning för att bevisa att de psykiska besvären är att hänföra till personskada, så länge det inte är fråga om en högre ersättning än den som normalt brukar utgå. Det krävs bara att den skadelidande beskriver besvär som är av sådan art att de får anses medicinskt påvisbara.

Den bevislättning som lagstiftaren förutsatt ska gälla för 5 kap. 2 § skadeståndslagen förklaras av att det ligger i sakens natur att de som står den som dödades särskilt nära drabbas av psykiskt lidande (jfr a. prop. s. 35 f.). Men denna mänskliga erfarenhetssats kan inte begränsas till en viss paragraf. Den gör sig gällande i lika hög grad vid en bedömning enligt det allmänna ansvarsstadgandet, när relationen till den som har dödat och omständigheterna i övrigt motiverar det (jfr de generella uttalandena i NJA 2005 s. 237).

Omständigheterna kan också då vara sådana att det inte kan ställas alltför höga krav på utredningen om att psykiska besvär är medicinskt påvisbara och utgör personskada. I en del situationer kan man även vid tillämpningen av 2 kap. 1 § skadeståndslagen utgå från att det har uppkommit besvär av detta slag, även om utredningen inte är så fullständig. När någon dödas plötsligt och våldsamt säger det sig mer eller mindre självt att de som har stått den avlidne nära chockas och drabbas av psykiska besvär som går utöver sådana känslor av sorg och saknad som ett dödsfall brukar medföra, och det inte bara vid uppsåtligt dödande. Det kan också vara i stort sett omöjligt att fastställa vilken bestämd orsak som ligger bakom chockskador och liknande psykiska besvär; att sådana besvär har utvecklats har normalt många olika orsaker som inte går att precisera. I praktiken blir det i regel – som i 1971 års rättsfall – avgörande om de föreliggande psykiska besvären kan anses ha utlösts genom den aktuella handlingen.

Hur man i en domstol vid tillämpningen av 2 kap. 1 § skadeståndslagen bedömer utredningen i ett skadefall som liknar det som regleras i 5 kap. 2 § skadeståndslagen behöver därmed många gånger i praktiken inte skilja sig så mycket från vad som gäller för 5 kap. 2 § skadeståndslagen.